

فی ۷ شوال سنہ ۳۲۶ و فی ۲۰ تشرین اول سنہ ۳۲۴

جمعیت علمیہ اسلامیہ نیک ناکر افکاریدر

مدیر مسئول

محمد فطین

سر محرر

فانچ مجیز درہام لرنڈن

مصطفیٰ صبری

صاحب امتیاز

فانچ مجیز درہام لرنڈن

شہری احمد انڈی

مندرجات

اطاولی سیاحتی	طائف	مشروطیت مشورت	عبداللطیف
کرسٹی تدریس	عارف	علوم اسلامیہ	کوچک جدی
اجتماعیات		کرم ، سماحت ، سخا ، جود	ولدان فائق
مقالہ مخصوصہ	سعید	دین اسلامہ ہدف مناقشہ اولان مسائل	صبری
شرکاتلر	حسن تحسن	کتبخانہ لہ	نورالدین
زبدہ سیاسیات		ادبیات	
		زوالی وطن	خلیل ادیب

نسخہ سی ۵۰ پارہ در

آبونہ اجرتی	استانبول ایچون
ولایات ایچون	برسنہ لک ۷۵ غروش
۸۵ غروش	الی آبلی ۴۰ »
۴۵ »	
ممالک اجنبیہ ایچون	
۱۸ فرانق	
۹۰ »	

درج ایدیلان اوراق اعادہ اولتماز

قارئلرمزہ :

اکثر مقالانہ آیات کریمہ واحادیث نبویہ درج ایدلش بولندی فی نظر اعتبارہ آلہرق رعایت سزلکدہ بولنامہ سی
رجا اولنور .

ای سخا، اقرب واجانبه فقیر وغنی به سویه تجلی به
مظهریتک غریبدر . بخیل و ارتکاب کی مساوی
اخلاقک مدعش برقاہریسک . بذل مجہود ایدوب نفی
وجود ایدنلر جود دہ سکا مرادف وشربک اولہرق
حواد اولدیلر .

ای جود . وجود کاملہ بتون موجودی احراق
ایدر عین کال بر حرارتک نوکلی بیلمرکے اوضا ایدنک
جوہر نور ومصباح فضل کلدن اخذواقیتاس ایلدک .
فلو لم یکن فی کفہ غیرنفسہ لجاد بها فلتیق الله سائلہ
ولدان فائق

دین اسلامده هدف مناقشه اولان مسائل

مقدمہ

(اوچبی نغمہ مزندن مابعد)

سز تجربہ بی منطقہ ترجیح ایدیورسکز اولہ می ؟
حال بوکے منطقہ نسبتله تجربہ هیچ منابہ سندہدر . اگر
منطقی فطرۃ واکتساباً دماغلردن سیلنیرسہ فکر بشرده
قالساز دنیادہ ادله نامنہ نہ وار ایسہ بتر . چونکہ
تجربہ نک زمین تطبیقی پک محدوددر . و جاری اولدینی
یرلرہ بیلہ استدلالات منطقہ اولدقجہ ایسہ باراماز .
انسانہ فکر تجربہ بی ویرنہ بر دلیل منطقیدر . کذلک
تجربہ منطقہ داخلدر . و تجربہ نک درجۃ قوت و اہمیتی
منطقہدہ آمین اولنمشدر .

سز دوقور بولنکزر حسبیلہ مثلا فلان عرض فلان
خستہ لکک عرضی اولایقی بالتجربہ بیسلبکنز حالہ
برمرض حقندہ تشخیصکزی وضع ایدرکن شومہلومات
تجربہدن استفادہ ایدہ بیلہ کنز . فرقندہ اولدینکزر بر
قیاس منطقی سایہ سندہ اولور : بوخستہدہ شوکی اعراض
موجوددر و بو اعراضی ککوترن بروجودک فلان
خستہ لکک مبتلا اولمش بولنمی لازم کلیر دیرسکزک

بیوانکاتسک سفالزدرلر سندن مدد وامان دیلہ سونلر
دیله سونلرہ قدرک برقاہدا بالانر نامک برقاہدا یایدار
اولسون .

ای سماحت نوع بشرہ مختص نہر و حنواز نہ دلنواز
برودیمۃ سبحانیسک کہ سیای بشوشککے ہرجہرہ مغموم
متبسم اولیور . ہرچشم کریان آب تاثر بریشہ قطرات
میسرت صابجور . ہر دست التجا سوۃ التفاتککے مشحون
اولہرق فرط ہیجان ابتہاجلہ کیری بہ دونیور .

ای سماحت نصف اولک اخطار علوبت . نصف
اخیرک حک شین فقر ومذلت ایدر بر مادۃ مرغوبہسک .
موصوفک او قدر زہید کہ لطافت ونفاسقلہ کنندی
استحقاقدن بیلہ متباعد متجافیدر . موسوفک بیرمنده
شراسندہ قضاسندہ اقتضاسندہ بتون معاملاندہ رابح
سعادتدر . (السماج رباح) . دونوب توجہ ابتدیک ملتک
احکامنی تسہیل وتیسیر ایدر بر موہبۃ ربانیسک .

بغت بالحیفة السمحة السهلة

ای سماحت ظلمت سفالی احما ایدرک عرض چہرہ
عاطفت ایدر نہ کریم السلطنت نہ شفیق العادہسک خصائص
مفطورہک لبال تاریکک اعماقی قلبندہ حس یتمانہ ایلہ
چیرینان مرحوملری نواز شکار خستہ لرلہ اوقشار .
آغوش حایہ کدہ سفیلاری بیچارہ لری پروردہ ایلر کویا
برنوعروس سخاسک کہ حجلہ کاکہدہ بچہ پیرو جوان نعمتککے
برمراد اولیور . دل نالندہ لر بزم نوشین محبتدہ حزن
والمی ترک ایدرک بلبل آسا نعمہلر صابجور .

ای سخا سن بر مرغ ظریف بی ہاسک کہ زرین
قنادلرک پرواز ایتدیکہ نورلر یاغبور ، مرونفشان خشیرتیلر
ایشیدیلورده طبع خست و دانائتہ مألوف اولانلرینہ ظلمت
مدیدہ ایچندہ قالب مستیر اولہ میور .

واسفا اونا کسانہ کہ بوروندکری جامۃ حرص
وطمعلہ عالم بشریتہ مؤثر برنقیصۃ انسانیت اولدقلربی
فارق اولیارق عمیق بر خواب غفلت ایچندہ نامہ بوتانیورلر .

ایشته بوفکر، بو محاکمه صغراسی بر قضیه حسیه، یعنی محسوساتدن و کبراسی بر قضیه تجربیه اولوق اوزره بر قیاس منطقدن باشقه برشی دکلدر؛ و شاید برنجی قضیه ده سزک حس و مشاهده کز و ایکنجی قضیه ده تجربیه یا کیشم ایه بوندن طولانی منطق مؤاخذه ایدیلهمز. کوریورسکز که تجربه ده یا کیشم احتمالی اولدنی حالده منطق بوندن تبری ایدیور، محفوظ و مؤتمن بر سربستی ایجریسند بولنیور، حتی او، بالآخره فوایسی میدانجه چیقدیغنی سوبله دیککز نظریات عقیقه نیک چوغی ده احکام تجربیه دن عبارتدر.

اولا معلوم اولمالیدر که مدارسده اوقونان علوم، عربیه و عقلیه و شرعیه اولوق اوزره باشلیجه اوچه انقسام ایدوب بونلرک هپسی عربجه یازیلش اثرلردن اقتباس ایدر بارسده مقصود بالکمز عربی تحصیل اولدنی کبی عربجه، بلکه حقیقت مقصوده داخله بیله اولماق اوزره علوم عقلیه ایه برابر محضاً علوم شرعیه ایچون مبادی و وسائل حالده بولدر. شوجتهله مدارسده تحصیل عربی، علوم شرعیه خدعت ایده بیلجه جک طرزده اولوق اقتضا ایدر؛ محاورات و محرراته قدرت اکتساب ایتدیرجه جک صورتده دکل.

بودقیقه بیدر که ای انی عربجه سوبله این امرؤ القیس ایه ای چوق عربجه بیلن اصمعی حیاند اولسه، صیت شهرتلی اعصار و قرون ایچنده چاقسانان بوکی اعظم عربک معشاری درجه سنده عربجه بیلمدکلری محقق اولان مثلاً دونکی شوکت افندینک، حافظ شاکر افندینک عاطف بکک، بوکونکی علمای ممتاز مزک درسنه حاضر اولنی ترجیح ایدرز. چونکه بز او، امرؤ القیسدن، اصمعیدن اوکر نه جکمز عربجه ایه مثلاً علم کلامده، اصول فقهده یازلش اولان ماخذی، عربی العبارة اولدقلری حالده آکلا بامازده هانی او، سرمایه لغویسی ایکی یجق کدهن عبارت اولان قاصر عربجه مزله آکلارز.

صوکره، زه بوبله جه، قاصر و فقط علت غائیة تحصیل ایچون کافی و موافق اولان اصولز بهضاً، بالذات عربیده اوبله آدمیر یتشدریر که کندیلری اصول قدیمه مذکوردهن اکتساب ایتدکلری قدرت سایه سنده

ایشته بوفکر، بو محاکمه صغراسی بر قضیه حسیه، یعنی محسوساتدن و کبراسی بر قضیه تجربیه اولوق اوزره بر قیاس منطقدن باشقه برشی دکلدر؛ و شاید برنجی قضیه ده سزک حس و مشاهده کز و ایکنجی قضیه ده تجربیه یا کیشم ایه بوندن طولانی منطق مؤاخذه ایدیلهمز. کوریورسکز که تجربه ده یا کیشم احتمالی اولدنی حالده منطق بوندن تبری ایدیور، محفوظ و مؤتمن بر سربستی ایجریسند بولنیور، حتی او، بالآخره فوایسی میدانجه چیقدیغنی سوبله دیککز نظریات عقیقه نیک چوغی ده احکام تجربیه دن عبارتدر.

شوقصیلاتدن اکلا بیلجه جفی وجهله، اقصای غربده منتشر اولان علوم و فنونک ای لزوممز مباحثه و قوف پیدا اتمک چالیشان، ای ضعیف نقطه لرینه و ارنجه قدر آلفیشلایان علم و معرفت پرست کارلرینک کوزلری اوکسده، له الحمد مملکتمزده، ولو بقایای اندراسی رحله پیرای استفاده اولان بر طاق علوم مهمه به بودرجه. لرده بیکانه قالملی جداً تأسفه لایق احوال دندر. بونلر، مملکتمزده علوم مذکورده مک مهبط انوار و ایلیمینی بولنان مدارس مکتبائی مز عیج، نمره سز مناقشات، انسانک لا اقل نصف عمرنه سورن مدود بر تحصیل ایه محدود معلوماتدن عبارت ظن ایتدکلری کبی خلاصه سی عربجه اوقومغه راجع اولان بو تحصیل نتیجه سنده عربی تکلم ایده بیلنر و متام ندریس و افاده ککله، دن تقریر همراه مقتدر اولاندرخنی اندر اولدنی سوبلرلر؛ ورجا بالغیب واقع اولان بوکی ظنون و تقو لایک، نه قدر یا کیشم ایچنده یا کیشم اقلره مستند اولدنی کلامق طرفه صرف ذهن ایچون مسئله اهمیت و کندیلرنده بر مجربیت کورمز لره حق و حقیقتی اکلا بهامق دکل اکلامه لزوم کورمه مکدن عبارت اولان بومدهش قوت قارشیسند انسان ایچون عجز، محقق کیدر.

فقط بز، ینه بعض قلبلرده اوفاجق بر حسن انصاف

ولو بر آب روان سرعت و موزونیت به قوشوب آبرامق ایچون براز ککه له مک لازمدر بیله . بوکی اینیشلی ، یوقوشلی کیریتیشلی ، چیقینتیلی یوللرده دلالت ایدن ذات یورولمادن سنده له مدن کیدیورسه ، علی الا کثر سطحی ، مغفل بر طریق صامش اولدینی بیلمه ایدر . دنیاده امثالی نادر بر جر بزه مالک اولان بر رفیق مسلمانمه ، منطقدن ، غالباً موجهاً و مختلطات بختلری اوقوتدینی صره لرده آرمزده جریان ایدن بر حسب حال علمی اوزرینه : برادر ناطقه که صاحب اول بو بختلر انسانک آهنگ بیانی بوزار دیمش ایدم .

قطعات معانیک بر رجل ارتباطی مباحثه سنده بولنان ضابطه مرجع لری تعین ایتک مسئله سی ده بختک نزاکتی نسبتده اهمیت کب ایدر ، بو خصوصده ادنی بر مسامحه علینک کلاهنی ولی یه ، ولینککنی علی یه کیدیرمک قدر یا کیشله قله ره سبب اوله یله چکی جهتله نه قدر جسامتیز داورانیسه ، نه قدر موسوسانه حرکت ایدیلسه یری واردر .

صوکره هر مسلک اربابی میانشده ضعفانک وجودی طبیعی اولدینی کبی بویه علوم دقیقه یه قارشو عجز و نقصان دها زیاده حس اولنور . انجیق بختک کوجلیکندن نشئت ایدن عسرت تبلیغ ایله عجزدن وقت بضاعتدن ایلری کلن رکاکت افاده یی تمیز ایتکده خلی دقته ، خلی بضاعیه محتاج اولدیفندن (بیلمور ، اکلامبور) حکمنی ویرمکده عجله ایدیلیرسه حق سزاق اولور .

لذت ادراکی طادان طلبه علوم ایسه معاملک تقریرنده کی زینته ، سلاسه باقیه رقی اساسی مقصودی ، روح استفاده کی کوزه درلر . چونکه اونلر ، هان هر فنک هر کتابک ابتداسنده تمهین موضوع و تصدیق غایت مسئله رینه داتر کونلرجه و بعضاً آیلرجه غایت مهم درس لر آلمشلر در . ایشته بر سببک موضوعی ، علت غاییه سی تعین امرینه حقیله رعایت ایده مه مک دگیدرک ؟ جوق

دها کسدرمه بر طریق تعلیم و ضمنه بیله موفق اولدق لری حالده تأسیس کرده لری بولنان اصولک ، هنوز کندیلری کعبنده بر محصول اقتدار یتشیدر دیک کوروله مشدر . ایشته ذهنی افندی ایله مشدیلری ، مقتضیلری بوحقیقتک بر نمونه انصاحیدر .

مسئله یی مدرسه یه دوشورمک مثلک حدوثنه بادی اولان فائده سز ظن اولنان مناقشات ایسه الک مؤمن حقایق ، چون و چرا طوفانیدن صکره فقر ایدنلر اولوق لازم کلدیکنی فقرس ایدن علمانک ، قواعد دین اسلامی آکلامغه مدارسی بولنان علوم و فنونده ابواب مناقشه یی تمایله کشاده بر افش اوللرندن ایلری کیشدرک علوم مذکور یی ندرس ایدن طالب ، هان هر کون تصادف ایده چکی بومناقشات بی نهایتک نتیجه سنده باشقه برقی ، سوز آکلامق فنی الله ایتش اولور . وقیله فاتح جامع شریفی درس لرندن برینه دوام ایدن دوقنور مصعانی منیف بانا بودرس لک ، عائد اولدق لری علوم و فنوندن زیاده عالی و عمومی بر طاقم قوانین فکریه درس لری اولدیفنه حکم ایتش ایدی . علمانک ، احکام شرعی یی موقع بحث و مناقشه یه وضع ایتکدن چکینه رک ره بایت کبی ، مسؤلیت سزک اساسنه استناد ایتدیرمک ایستد کربی ظن ایدنلر عین زمانده علمایه ، مسئله یی مدرسه یه دوشورمک کبی بر مسلک مناقشه اسناد ایدرک یکدیگرینه مناقض و اخذات سرد ایتکده اولدق لریک فرقه وارمالیدرلر . علوم مذکور یی ندرس واقاده ایدنلر دن چو غنک ککه له مدن و مثلاً بر ضمیرک باشنده تعین مرجع ایچون ساعت لره بکله مدن دردنی آکلامه مامسی جهته کلنجه بوده علوم مذکور یی یقیندن تدقیق ایدنلرک نظر ننده بک طبیعیدر . اوت ، بوعاملرده اوقدر غامض نقطه لر واردر ، اوقدر اتماق استقصایه طوغری کیدیرک بونلری طلبه یه تفهیم ایله مکلف اولان معلم ، مستثنی بر طلاقه مالک بولند قجه ممکن دکل ککلر . . حتی ره بر لکنی در عهده ایلدیک اذهان متعلمینک کسبک ، محترز خطو له لری اوکسندن ،

تعلیم ایدن شی صوک زمانلرده مدارس مکنت-انه عارض اولان کوستر شسزلیکدر . بونک اسبابی ایسه برخیلی شیر اوله بیلرکه اولردن بعضیلری مدرس نامنه اعتراف اولانان نواقصک مبدائی تشکیل ایدر .

اولا برخیلی وقندنبری مدرسده قیمت تحریرک بیلنمه-می و یاخود آرانلما-می .

ثانیاً طلبه-نک درس-لرینه چالیشملری ایچ-ون حالاً یاردم ایدیجی بر مجبوریت و آتیا قارین طوبوره-حق بر موعودیت بولنما-می .

ثالثاً شوامنیت مستقبله-نک فقدانیه منی بو طریقک سالکملری میانندن ثروت فکر به احسانک برر برر چکیلمی . . حتی فیض نامی بومیندن اخذ ایدن اجله-نک بیله نهایت باشقه طرفک مالی اولوق اوزره طاییناسی .

ایشته مدرسه تحصیلنه عارض اولان وجوق کیمه-لری بک یاکلیش تلقیله سوق ایدن کوستر شسزلیک اسباب مسرووده-دن نشئت ایدیور . بوقه بو طریق شمدی به قدر بیکسلیکله ، یعنی حمایه-دن محرومیتله ، یاخود حمایه-کارانک ضعفیه برابرینه انظار نصفت و صمیمیت اوکنده خدائی بر فیضه مظهریتنی محافظه ایتشدور .

مابعدی وار مصطفی صبری

« خزائن منسیه ملیه-مز ،

دن

— عمومی کتاب خانه-لر دآر —

— مصاحبه —

« ونکتب ماقدموا و آثارهم . . . »

شرقک الک روح نواز ، الک نظر فریب مبرآشندن یاد کارلرندن بری-ده عمومی کتاب خانه-لردر . تربیه

کیمه-لری ، مدرسه تحصیلدن عربجه سوبله-مک و یازمق مذکسکک حصولی انتظاره سوق ایدر . اوت ارتحصیلک غایت مترتب-می باشقه برشی اولدینی حالده ذکر اولان مزینکک حصولی-ده . باخصوص بوکون - آرزو ایدیلمز دکلدر .

شونکله-ده برابرکه مدارس تدریس-اتک ، غایه حقیقیه-می اولان علوم شرعیه نقطه نظرندن دخی اصلاح احتیاجندن وارسته بولندینی ادعا ایتيورز . بز علوم اسلامیه-ده اسلافزدن ، اوتانه-حق درجه-ده کبری قالمشز . آه بز اولنلرک ثروت علومنه حقیقه وارث اوله بیلسه ایدک دین اسلام حقنه حاصل اولان یکی فکرلر ، یکی اعتراضلر اووقت بزم ولوله نامز آرمسده ایشیدیلمه-دن غائب اولور ؛ مهابت علمیه-مز قارشو تضییق حیایله پارلامدن سوزدی . بو اعتراضلرک ، بوقدرنی ووقفانه اولدینی حالده قبلرده اویانه بیلیمک حتی السنیه دوشه بیلیمک حقنه ، حق جسامتیه مظهر اولمی بزم قوای علمیه-مزک استخفاف ایدیلمسندن نشئت ایتشدور . دیمک ایتيورمک ، مسلمانلرک طریق ترقیده کبری قالمی دینلرندن دکل کندیلرندن ، بلکه دینلریه لایق انسان اوله مادقلرندن ایلری کلدیکی کئی علوم اسلامیه به بر وقتندنبری طاری اولان رواج-لر-ده علوم مذکورمه-نک نقصان اهمیتندن ، دنیاک انظار حیرت و تقدیرنی جلبه عدم کفایتندن دکل منسوبیننده اخیراً کوربان نقصان همتدن ایلری کلشدر .

بونکله برابر علوم مذکوره ایچون باشقه درلو ابواب تحصیله مراجعت ایدنلریسه [هله علوم مذکوره ایله بوسبتون بادهوادن مناسبت اداسنده بولانلره هیچ سوزم یوق] کندیلرینک اهل مدارس درجه-سنه بیله واصل اوله مادقلرنی آکلاجه-حق قدر اولسون بو علملردن جدی برخط انتساب طوبیه مامشدرلرکه بونکده لدی الایجاب انباتی نمکندر . انجق بو خصوصده افکار عمومی-نی